

УДК 82(091): 821.161.2

DOI: 10.31471/2304-7402-2025-21(77)-249-258

МІЖ ФОЛЬКЛОРОМ І ЛІТЕРАТУРОЮ: ДО РОЗУМІННЯ ЛЕГЕНДОТВОРЧОСТІ ЯРОСЛАВА ГАВУЧАКА

Микола Васильчук

*Коломийський навчально-науковий інститут Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника;
м. Коломия, вул. Миколи Лисенка, 8;
тел.: +380 (3433) 2-46-60; e-mail: mykolavasylychuk@ukr.net*

У статті розглянуто зразки художньої прози українського письменника з Гуцульщини Ярослава Гавучака (1924–1996), вміщені у його книжці «Карпатські легенди» (1995). З використанням порівняльного методу, залучаючи широкий фольклорний та літературний контекст, автор статті проникає в особливості легендотворчої методи письменника.

Відзначено, що Ярослав Гавучак у своїх творах поєднував авторське бачення із багатим фольклорно-етнографічним матеріалом Карпат, що давало йому змогу творити художні тексти в неофольклорному забарвленні, наповнені певними морально-виховними інвективами. Показано, як автор вдається до модифікації місцевого матеріалу, злиття літературних і фольклорно-етнографічних мотивів, образів, персонажів.

Ключові слова: письменник, легенда, пісня, легендотворчість, легінь, дівчина, топоніми, Купала, Чугайстр, Карпати, Сокільська гора.

Постановка проблеми. Письменник Ярослав Гавучак (1924–1996) народився, виріс і жив на Гуцульщині (села Шибене Верховинського та Старі Кути Косівського р-нів на Івано-Франківщині) [9; 16]. Автор трьох книжок: прозової «Карпатські легенди» (1995), поетичної – «Дідова сопілка» (1995) і повісті «Сон минулого» (2025). Попри те, що він є автором цікавих зразків малої художньої прози, написаної у формі літературних легенд, від часу появи першого видання книжки «Карпатські легенди» (1995), творча спадщина автора не була проаналізована літературознавцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ярослав Гавучак належить до талановитих митців, творчість яких, однак, до читача доходила передусім через фрагментарні публікації у загальноінформаційній періодиці, і лише в часи української державності стало можливим видати її книжками. Ще за життя автора в Снятині 1995 р., як додаток до альманаху «Покуття», було оприлюднено книжку «Карпатські легенди» з передмовою косівської журналістки Людмили Городенко [2]. Того ж року косівське видавництво «Писаний Камінь» видало книжку поезій Яросла-

ва Гавучака «Дідова сопілка» [1]. Друге видання книжки «Карпатські легенди» опублікували 2020 р., воно повторює видання 1995 р. [3]. Нарешті, багато років після смерті автора (2024 р.), з нагоди його сторіччя, в Косові опубліковано повість Ярослава Гавучака «Сон минулого» [4]. Існує декілька публікацій про Ярослава Гавучака, які, однак, мають біографічне підґрунтя і призначені передусім для популяризації імені автора, а не для глибшого літературознавчого аналізу написаного ним. Одним з перших про Ярослава Гавучака написав Василь Глібчук [5; 6].

Постановка мети. Метою цієї статті є, застосовуючи порівняльний метод, залучаючи широкий фольклорний та літературний контекст, вивчити окремі особливості легендотворчої методи письменника.

Виклад основного матеріалу. Збірка малої прози «Карпатські легенди» [2] є однією з перлин, що відсилає читача до «дрібного» письма, характерного для неоромантичної традиції столітньої давнини, хоч ці тексти постали у другій половині ХХ ст. Книжка містить 33 твори, згруповані автором у шість тематичних розділів-циклів. Тут інколи складно знайти межу між фольклорним і авторським. Для аналізу беремо кілька найпоказовіших текстів, тематично заглиблених у давнє минуле.

Легенда як фольклорний та літературний жанр – це «прозова мало-сюжетна оповідь міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою спрямованістю на імовірність зображуваних подій та специфікою побудови сюжету на основі своєрідних композиційних прийомів (метаморфози, антропоморфізації предметів, явищ природи тощо)» [11]. Художні тексти Ярослава Гавучака цілком вписуються у визначення жанру.

У тексті «Явір і Смерічка», за традицією жанру, хронотоп означено як такий, що не має прив'язки до сьогодення через героїв: «Ген у сиву давнину, коли ще в Карпатських горах не знали люди ні панства, ні рабства» [3, с. 6]. Це той час, доволі віддалений від автора і читача, коли речі і явища ще не були сформованими остаточно, а лише відбувався процес їхнього творення. Оскільки легенда стосується постання скрипки як музичного інструмента, твір уписується у фольклорний цикл легенд, які пояснюють, як постали гори, ріки, дерева, предмети побуту тощо. Однак, літературна легенда у викладі Ярослава Гавучака має розлогіше художнє трактування, тоді як народні легенди на цю тему – зазвичай короткі оповіді з чітким і лаконічним перебігом сюжету.

«Скрипкова» тема у масовій культурі має декілька творів, які по-різному виявляють сюжетну колізію. Найвідоміші (бо стали піснями) поетичний текст Василя Марсюка «Балада про дві скрипки» (музика Володимира Івасюка) [13] та вірш Дмитра Павличка «Я стужився, мила, за тобою... (інша назва: «Явір і Яворина», музика Олександра Білаша) [14].

Ярослав Гавучак перед читачем розгортає уявні події, що відбувалися у Карпатах. Він локалізує місце дії і називає імена героїв: «жила під

Чорногорою закохана пара. Його звали Явором, її – Смерічкою» [3, с. 6]. Автор показує закоханих, які раділи від тривання у гірському середовищі Карпат: «Було, вийдуть на шпиль Чорногори та й співають про царинки зелені, квіти різнобарвні, веселку-любку, що п'є воду після дощу, маленьку бджілку, що носить солодкий нектар в борти» [3, с. 6].

Гармонію стосунків порушує бог кохання Лель, який вирішує зробити дівчину своєю дружиною і – богинею. У суперечку між Лелем і Явором втручається син бога Перуна Кресун.

Суперечка богів у легенді Гавучака нагадує боротьбу Чорнобога і Білобога, описану Юрієм Федьковичем і поемі «Король Гуцул» і начебто засновану на місцевому фольклорі. У ході боротьби богів постраждали смертні: «Гримнули два громи, та ні один не влучив у Леля. Розполовинили Явора і Смерічку, що жалібним зойком схилилися до землі» [3, с. 6]. Дерева, у які влучив грім, дають особливе звучання музичним інструментам. «Гуцульські майстри говорять, що найголосніша скрипка з того дерева, в яке вдарив грім на Івана Купала» [3, с. 7], – міфологізує автор фізико-хімічні процеси у дереві, яке змінилося після ураження громом. Подальша доля Смерічки і Явора у Ярослава Гавучака описана так: «Згодом прийшли люди. Спилiali розщеплені дерева і зробили з них дивний музичний інструмент, який в умілих руках передає всі почуття людської душі [...]. Кожний скрипаль знає, що верхня дека скрипки зроблена із смерекового, а нижня – із яворового дерева. Вони злилися в одну цілість, як серця коханих Явора і Смерічки, що залишилися вірними своєму кохання» [3, с. 6–7]. З тексту легенди виходить, що традиція робити скрипки впливає з історії Явора і Смерічки. Якщо порівняємо цей текст із віршем Дмитра Павличка, то побачимо багато спільного, але водночас і відмінне: «Він не знає, що надійдуть люди, / Зміряють його на поруби, / Розітнуть йому печальні груди, / Скрипку зроблять із його журби» [14]. Тут Дмитро Павличко не дає відчуття початку традиції. Його ліричний герой стужився за милою і перетворився на явора, що стоїть поміж буками. У вірші немає боротьби між богами, відсилання до сивої давнини – лише лірична туга, здатна перетворити закоханого на музику. Ну а вірш Василя Марсюка про хлопчину, що зробив дві скрипки, узагалі стоїть далеко від тексту Ярослава Гавучака. Там свій насичений сюжет з різноманітними паралелями і перетвореннями (лебідки, верби, явір) [13].

Інший текст Ярослава Гавучака, «Заради братерської згоди», так само відсилає читача до легендарних подій минулого з чітко неозначеною приналежністю до минулого («Діялося це в сиву давнину у нашому краю» [3, с. 7]). Як і в попередньому творі, центральним святом тут є свято Купала. Локалізація подій – Соколина гора над Черемошем. Отож, ідеться про Сокільський хребет. Без сумніву, Соколина гора – це одна з гір Сокільського хребта, знайома авторові, бо перебувала у полі його уваги (жив у Старих Кутах, за кілька кілометрів від Сокільського). «Со-

кільський хребет – частина Покутсько-Буковинських Карпат у межах Косівського району Івано-Франківської області. Загальна протяжність – 15 км., максимальна висота – 940 м. Хребет бере початок в Соколівці і закінчується в селі Тюдів» [15]. Тут цікаво описано очищення гірської ріки після зливи: «Каламутним жовтоводдям пінився дід Черемош після недавньої зливи. Гнав перед собою величезні каменюки, люто кусав високі круті береги. Завтра свято Купала і його надвечір треба зустріти чистими та прозорими, як сльоза водами. Тому він з грізними шумом гнав перед собою величезні валуни каламуті» [3, с. 7]. Купальські святкування – це тло, на якому автор має змогу звести разом героїв легенд і рухати сюжет. Основні атрибути свята (річка, віночки, багаття) – це «будівельний матеріал», зрозумілий і для автора, і для читача. Біля Соколиної гори сходиться на святкування молодь. Автор навіть цитує одну з купальських пісень, якими дівчата супроводжують обряд пускання вінків на воду у сподіванні отримати відповідь про напрям, з якого прийде милий. Дивна поведінка вінка на воді свідчить про згущення подій. Окремими штрихами автор підкреслює, що все відбувалося давно. Зокрема на це вказує архаїчна зброя вершників, які прискакали кіньми: «Кожен з них був озброєний луком і списом з кам'яним наконечником» [3, с. 7]. Відповідна лексика з архаїчним відтінком: вої-удальці, звольте сказати, дружинники тощо.

Ім'я героїні, Папороть, і манера викладу матеріалу з перших рядків тексту наводить на думку про легендарний характер твору. Такими ж самими легендарно окрашеними є імена вершників: Дужий, Силач, Красень. Назрівання конфлікту між братами-вершниками («Всі троє рідні братове, рожденні купальської ночі єдиною матір'ю єдиної години» [3, с. 8]), під'юджуваними до суперництва («почувся з лісу улесливий бісівський голос» [3, с. 8]).

На звертання Папороті до Місяця-Світовиди не допустити братовбивства, з'являється своєрідний *Deus ex machina*: «Вмить розступилися хмари і на землю опустився усміхнений Місяць-Світовид у виді Отрока у золотій крисані» [3, с. 8]. Присуд він чинить не за людськими, а за божими мірками: дівчина стає рослиною. Їй призначено кожної купальської ночі цвісти «срібним цвітом, який зможе зірвати тільки людина з таким щирим серцем і доброю душею, як у тебе» [3, с. 9]. Підхоплена Вітром-Сварожичем, дівчина опиняється далеко за Соколиною горою і стає Слов'янкою-Папороттю, яка пожертвувала собою для братерської згоди.

Ще одна легенда з творчої спадщини Ярослава Гавучака, прив'язана до святкування Купала, – «Папоротин цвіт зірвати – треба добру душу мати». Події відбуваються довкола гірського озера Марічейки у Чорногірському масиві (в межах Верховинського району Івано-Франківської обл.), на північно-східному схилі гори Шурин [12]. Лексика твору не така архаїчна, як у двох попередніх легендах. Упізнається

гуцульська складова тексту. Автор вживає слова легінь, бартка, кептар, жереп, місяць гнилень (червень); крім озера Марічейки, згадується Косів; тут є й пряма вказівка на Гуцульщину: «дівчина в поношеному гуцульському вбранні» [3, с. 10].

Ярослав Гавучак розповідає про сімох легінів; вони купальської ночі пішли до озера Марічейки шукати цвіт папороті. Описано зустріч зі старцем, якого обдарувала лише восьма учасниця походу – дівчина. Саме вона змогла не просто знайти, а й узяти до рук цвіт папороті. Дівчині випала зустріч зі статечним чоловіком, на якого перемінився старець. Автор устами дівчини лише висуває здогад, хто це може бути: «Чи не Чугайстер?» [3, с. 11]. Згодом це підтверджує і письменник, коли веде мову про дівчину, вбрану у подаровану Чугайстром новеньку одіж.

Легіні знову бачать старця, у якому впізнають Чугайстра. Він пояснює, що кожен із семи парубків – це втілення людських вад: поганой натури, схильності до лінивства, брехні, злодійства, бійки, скупості, розпусти. Він гоїть обпечені папороттю долоні парубків і радить їм змінитися. Цікавим штрихом легендотворення є епізод із появою рудої лисиці, яка ластилася біля ніг дівчини, коли зник Чугайстер. Звіра можна трактувати як знак Чугайстра або одну з його іпостасей.

У легенді «Дари синьоокої Весни і дідуса Чугайстра» дія відбувається у Космачі. Помітно, що для автора характерним є локалізація подій у творах на чітко означених теренах: Чорногірський хребет, Сокільська гора, озеро Марічейка, Космач. Письменник звертається до народної легенди, за якою назва села Космач походить від Косматого і модифікує її, вводячи дружину Косматого – Ладу: «Тоді в теперішньому Космачі жила серед темних пралісів лише одна пара людей: мисливець Косматий із своєю дружиною Ладвою» [3, с. 12]. Заможній сім'ї, яка прожила разом три десятки років, бракувало лише одного: дитини. Ярослав Гавучак дає талановитий опис гірського леготу: «Зелені гори, здавалось, гули велетенським дзвоном. Співали ріки, потоки, десятки тисяч лісових птиць дзвінками голосами славили матір-весну. Царинками снували рої бджіл, шукаючи солодкого нектару» [3, с. 12].

У легенді показано, як на розмову подружжя про дитину реагує природа: ластівки, качки, зозуля. Саме вони віщують подружжю двійню, яка з'явилася на світ наступної весни.

Тут відбувається по-легендарному виправдана персоніфікація весни, а також легендарна постать Чугайстра, яких газди запрошують у куми – до новонароджених близнят: хлопчика і дівчинки. «Крутими плями ішла синьоока Весна в легкому білому убранні. Поруч неї ступав поважно дід Чугайстер, весь у зеленому» [3, с. 13].

Письменник відтворює обряд, під час якого дітям природа дає імена: «Весна витягнула з рукава широкий білий рушник, поклала на нього дитей, подала знак рукою і настала врочиста тиша. [...]». – В ім'я Сонечка

Красного, Місяця Світослава Ясного, Землиці святої наречемо дітей роду людського – дівчинку Калиною, а хлопчика – Гориславом» [3, с. 13]. Прочитується у тексті триєдність поглядів, а ще – подана автором (і невідомо, чи до цього кимось так тлумачена) етимологія імен: Місяця Світослава Ясного (слава світу, чи світла) і Горислава – того, що славить гори. Це вибудовування автором своєї особливої авторської етимології. Письменник також уживає архаїчне слово «плем'я» як складову частину народу.

Обдаровування кумами дітей – також продуманий автором акт, який має свідчити про таланти. Весна дала золоту голку дівчинці, а Чугайстер хлопчикові – золоту сопілку.

Події Ярослав Гавучак вибудовує на вищому від реалістичного розуміння рівні. Тому «Весна знову дала знак рукою. Зашуміли весело ріки, потоки, заграли вітри на струнах листків. А птиці аж заливалися від щебету» [3, с. 14]. Весна дає дарунок господині: дві жмені насіння, з якого згодом вирости рослини, а з них було зіткано полотно для вишивання.

У текст легенди «Покутник» письменник ввів образ субнаратора, який розповідає хлопчикові легенду. Прикметно, що й тут, як у попередніх текстах цього розділу книжки, присутній Чугайстер.

Вказано у тексті на локацію і час: «Не пам'ятають люди, не знаю і я, скільки сот років тому, там, де тепер село Бабин, стелилися темні та густі, як дівоче волосся, праліси» [3, с. 15]. Про давні праліси Карпат свого часу писали й інші письменники: Ольга Кобилянська, Станіслав Вінценз, Михайла Ломацький.

Історія дитини, яку знайшов Чугайтер біля молодиці, вжаленої змією. Хлопчика виховала стара жінка. Вона: «Зціляла травами людей від злих недуг, то й повертали до неї люди. Сам Чугайстер беріг її від усілякої напасті» [3, с. 16]. Разом із сокирою від Чугайстра хлопчик отримав талант будівничого. Ярослав Гавучак говорить про випробування людини талантом. Добрий і вдатний будівничий Гордій Найдюк уславився своєю роботою. Автор описує зарубування – своєрідний ритуал, який проводили гуцульські майстри при закладанні підвалин майбутньої хати. Марко Черемшина в новелі «Основини» писав так: «Никифір бере сокиру в руки і йде ід вуглови. Він розперізується назад, шепоче свою тайну примівку, закусує зуби, підносить сокиру і гатить нею з усієї сили у вирубаний замок підвалин. Бадіки й кумки уважно дивляться на його незвичайну роботу. [...] – Зарубав нетрудного! – одвічає гордо майстер» [8, с. 88]. Ярослав Гавучак подає свою версію цього обряду. Зарубування у нього переосмислено відповідно до легендарного стилю оповіді. Тут навіть змінено вектор обряду: він здійснюється не проти чогось (нечистого-нетрудника), а задля чогось (надання житлові гостинності): «Зарубував Гордій під порогом жменю пшениці і куряче перо, щоби сходилися до хати люди, як збігаються кури на зерно» [3, с. 17].

Випробування славою і багатством Гордій не витримав. Ярослав Гавучак не просто дав героєві промовисте ім'я, а й тлумачить його етимологію: «Розбагатів Гордій, грався грішми, наче цвяшками, не знав рахунку своїм стадам худоби. Обгородився високими граждами, відцурався людей. Не мав дітей, бо вік прожив нежонатим. Перестав будувати та й інших не хотів учити. [...] Недарма баба дала йому таке горде ім'я, наче щось відчувала її душа» [2, с. 17]. Письменник вивчає шляхи гордині. Це добре видно в епізоді, коли Чугайстер провідує Гордія, а той, у своїй гордині, не впізнає його. Усе це описує автор задля того, аби виснувати «мораль» легенди. Гавучак показує, як було покарано Гордія: «За твою гординю марнославну, за те, що не хотів розділити свій талант з людьми, будеш вічно ходити з сокирою в руках» [3, с. 17]. Подальші метаморфози Гордія виписані в стилі подібних народних і літературних текстів: «Гордій відчув, як сокира приростає до його рук. Дивна сила вивела його з хати та й повела в ліс. Відтоді він ходить гірськими лісами, лупаючи колоди, які не піддаються його сокирі. Днями й ночами блукає по світі, а раз на сто років повертає в Карпати» [3, с. 16]. Це така собі версія Агасфера, позначена чітким посланництвом: закликм служити людям і не ховати свого таланту. Письменник не просто вчить жити задля інших («Що знаєш, що вмієш, не ховай у собі. Віддай людям на добро, поділися з ними талантом своїм» [2, с. 18]), а й веде мову про себе як письменника («А ти знаєш письмо. Тож навчи того, хто хоче навчитися. Не навчиш, стануть твої книжки на тому світі важкою плитою, що вічно давитиме твої груди») [3, с. 18]. Таким чином, легенди Ярослава Гавучака стають морально-етичним заповітом любити рідну землю, природу, служити людям.

Письменник безпосередньо вказує на витоки своїх легенд з фольклорного підґрунтя. Легенду «Гайдамачка» автор розпочинає піснею «Про гарну українку», яку він записав від мами Параски Гавучак. Саме вона, як вказує автор, «послужила мені основою для створення легенди про гайдамачку-косівчанку» [3, с. 20]. На відміну від попередніх текстів легенд, хронотоп яких прив'язано до давнини без чіткого окреслення часу, тут маємо вказівку на час дії: Коліївщина. «Коліївщина – козацько-селянське національно-визвольне повстання у Правобережній Україні у 1768–1769 роках. Спровоковане національним і релігійним гнітом правобережного українського населення в Речі Посполитій» [10]. Мова про події другої половини XVIII ст., коли після Коліївщини деякі повстанці з Великої України опинилися в Карпатах і продовжували брати участь в опришківстві. Цей фактор, як доказ єдності українців на різних етнічних територіях, особливо підносили радянські історики. Письменник дає цьому романтичну оцінку, підкріплює свою позицію зверненням до народної пісенності, позначеної іншими, аніж у горах, рисами: «Багато з них опинилося в Карпатах, де разом з синами волелюбної Верховини – опришками продовжували вести боротьбу з ненажерливими панством.

Занесли вони в гори широку, як безкрає небо, чарівну українську пісню, що розливалася синіми дніпровськими водами, колихалася степовим леготом, гриміла чорноморським прибоєм по крутих Карпатських горах» [3, с. 21]. Письменник у легенді оповідає про гайдамаку Мусія Чурка, який з-під Білої Церкви з онучкою Оксаною на руках прийшов у гори й оселився у лісі неподалік Косова. Герой твору був вдатний до музики і співу, а ще вмів робити музичні інструменти (кобзи, цимбали), чим привертая увагу місцевого люду.

Автор поетизує своїх героїв, зокрема внучку Чурка – Оксану. «Полонинською чічкою вона розквітла серед розкішних зелених гір. [...] Бувало, вийде на високі скелі, що виснуть над Косовом, і затягне улюблену дідусеву пісню» [3, с. 21]. Автор з любов'ю пише про природу Карпат.

Кохання Оксани і легіня Гордія Кременюка, «співака й сопілкаря на всю Косівщину» [2, с. 21]. Текст легенди наповнений народними коломийками, де маємо перегук між закоханими за допомогою пісенних текстів. У долю закоханих втручаються обставини: смерть Мусія Чурка, арешт Гордія королівськими жовнірами, які полювали за опришками. Віра Оксани в повернення коханого показана автором через те, як вона поливала суху тополь, до якої на якийсь час був прив'язаний її коханий, і при цьому співала. Втеча Гордія збіглася з оживанням тополі.

Тут автор і вплітає у текст легенди сюжет пісні, який подав на самому початку. Пісня має прив'язку до Гуцульщини: «Край Косова в долині, в долині / Струнка липа стояла» [3, с. 20]. У тексті пісні викладено історію залицяння до українки польського короля: «Круль ся о ній довідав, довідав, / Лист до неї написав: / "Полюби мене, гарна україно, / Будеш мені за жону"» [3, с. 20]. Після відмови наступний лист був до ката. «Прийшов кат в черленім, в черленім, / Українка в зеленім, в зеленім» [3, с. 20]. У цьому тексті, який нагадує і стиль, і сюжет ярмаркової вистави, показано відмову українки від катових залицянь. «Не стала я крульова, крульова, / То й не буду катова» [3, с. 20].

Варто відзначити, що Ярослав Гавучак подає один з варіантів народної пісні, відомої на заході України без прив'язки до Косова чи якихось інших населених пунктів – «Ой є в полю береза» [32, с. 20], зафіксований Ярославом Рудницьким у п'ятому томі упорядкованих ним «Матеріалів до українсько-канадійської фольклористики й діалектології» (Вінніпег, 1958) [7], які видавала УВАН у перші роки своєї діяльності. Тексти фольклору, записані в Канаді, головним чином походили з Краю. Згадана пісня записана 1957 р. від В. Трішук, у Віндсорі, Онтаріо) [7, с. 495]. При порівнянні обох текстів бачимо, що тут спільна передусім сюжетна канва, тоді як деталі, а почасти й ритміка пісень, різняться.

У варіанті Ярослава Гавучака: у долині струнка липа стояла, у тексті, записаному Рудницьким: береза. Дівчина про себе у Гавучака каже: «А я бідна селянка, селянка. / Тобі треба панянки» [3, с. 20], Рудницький: «Ой я бідна сирота, сирота, / Не маю срібла, ні золота» [7, с. 495] тощо.

У Гавучака і Рудницького: король (круль) розгнівався і звернувся листовно до ката. Це має виразно публіцистичний тон, де чітко підкреслено, протиставлено слова «круль» і «українка». Текст нагадує поетичні твори часу створення «Історії русів». В обох варіантах пісні цей момент є незмінним. Приїздить кат і знову повторюється та сама історія. В обох варіантах: «Приїхав кат в черленім, черленім, / Українка в зеленім» [3, с. 20] і: «Ой їде кат в червонім, в червонім, / Українка в зеленім» [7, с. 495]. «Не стала я крульова, крульова, / То й не буду катова» [3, с. 20] і – «Я не була крульова, крульова, / Тай не буду катова» [7, с. 495].

Завершення: «Українку стинали, стинали, / Архангели співали: "Ой, не журися, гарна українко, / Твоя душа у небі!"» [3, с. 20]. У Рудницького: «Ой кат шию рубає, рубає, / Ангелики співають: / – Ой не журися? гарна українко, / Твоя душа вже в раю» [7, с. 495]. Таким чином, текст легенди Ярослава Гавучака «Гайдамачка» засновано на використанні автором одного з варіантів народної пісні.

Висновки. У своїх художніх текстах Ярослав Гавучак демонструє спробу проникнення у дохристиянські фольклорні пласти і на цьому тлі вибудовує простір для розгортання сюжету легенд. Його тексти мають безпосередню прив'язку до Карпат, про що свідчать прямі вказівки в кожному з текстів легенд на топоніми: села Бабин, Космач, Косів, гору Сокільську, Чорногору, на гідроніми: Черемош тощо. Причому, автор інколи вдається до модифікації місцевого фольклорного матеріалу, злиття літературних і фольклорно-етнографічних мотивів: творення оригінальних авторських персонажів він поєднує із використанням відомих міфологічних (Лада), фольклорних (Косматий) і фольклорно-літературних персонажів (Чугайстер).

Ярослав Гавучак займається розробкою «добротворчості» через моралізаторство, яке гармонійно вплетене у тло тексту і сприймається як логічний висновок перемоги добра над злом, винагородження позитивних чеснот героїв тощо. Окремо стоїть авторське переосмислення вірців пісенного фольклору, «прив'язки» їхнього сюжету до Карпат.

Усе це дало змогу письменникові, на межі між фольклором і літературою, створити авторські літературні легенди. Прикметна їхня особливість – легендарний стиль оповіді, дотичність до Гуцульщини, високі моральні прагнення.

Література

1. Гавучак Я. Дідова сопілка. Поезії. Косів: Писаний Камінь, 1995. 64 с.
2. Гавучак Я. Карпатські легенди / Передм. Людмили Городенко. Снятин: Альманах «Покуття», 1995. 96 с.
3. Гавучак Я. Карпатські легенди / Передм. Людмили Городенко. Вид. друге. Косів: Писаний Камінь, 2020. 100 с.

4. Гавучак Я. Сон минулого. До 100-річчя від дня народження. Косів: Писаний Камінь, 2025. 192 с.
5. Глібчук В. Легендар // Гуцульський край. 2009. 20 листопада.
6. Глібчук В. Легендар // Гавучак Я. Сон минулого. До 100-річчя від дня народження. Косів: Писаний Камінь, 2025. С. 3–5.
7. Рудницький Я. Матеріали до українсько-канадійської фольклористики й діалектології. Вінніпег, 1958. [Част.] 2: С. 281–542.
8. Черемшина Марко. Райска птиця. Зібрання творів [оповідання, публіцистика, переклади, листи, щоденники] / Упоряд. Іванни Стеф'юк. Брустури: ТОВ «Дискурсус»: вид-во «Брустури», 2023. 688 с.
9. Гуцульщина літературна. Ярослав Гавучак. Кути. URL: <https://surl.li/bxffca>
10. Коліївщина URL: <https://surli.cc/iqfnxo>
11. Легенда. URL: <https://surl.li/hnvqmu>
12. Марічейка. URL: <https://surl.li/yobtbl>
13. Марсюк В. Балада про дві скрипки. URL: <https://surl.li/ibbitf>
14. Павличко Д. Я стужився, мила, за тобою...URL: <https://surl.li/eweasc>
15. Сокільський хребет. URL: <https://mapakosiv.if.ua/376/>
16. Ярослав Дмитрович Гавучак. URL: <https://surl.li/fyclqt>

**BETWEEN FOLKLORE AND LITERATURE:
TOWARDS UNDERSTANDING THE LEGENDARY CREATION
OF YAROSLAV HAVUCHAK**

Mykola Vasylchuk

*Kolomiya Educational and Scientific Institute of the Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University; Kolomiya, Mykola Lysenko St., 8;
tel.: +380 (3433) 2-46-60; e-mail: mykolavasylchuk@ukr.net*

The article examines examples of the literary prose of the Ukrainian writer from the Hutsul region, Yaroslav Havuchak (1924–1996), contained in his book "Carpathian Legends" (1995). Using the comparative method, involving a wide folklore and literary context, the author of the article delve into the peculiarities of the writer's legend-making method.

It is noted that Yaroslav Havuchak combined his author's vision with the rich folklore and ethnographic material of the Carpathians in his works, which allowed him to create artistic texts with a neo-folkloric color, filled with certain moral and educational invectives. It is shown how the author resorts to modifying local material, merging literary and folklore-ethnographic motifs, images, and characters.

Keywords: *writer, legend, song, legend-making, legin, girl, toponyms, Kupala, Chugaystr, Carpathians, Sokilska Mountain.*